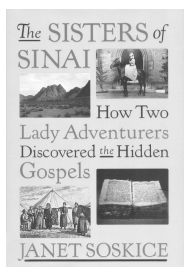

The sisters of Sinai: how two lady adventurers discovered the Lost Gospels

SOSKICE, J.

New York : Alfred A. Knopf, 2009, 314 or

GARTZIA ISASTI, Pruden

Euskaltzaindia

Gau eta egun liburu artean murgilduta bizi garenontzat (eta hau literalki ulertu behar da kasu batzuetan) galdera oinarrikoa izaten da liburu horien egileei buruz, haien bizitza eta lanei buruz, zerbait jakitea, edo ezer interesgarriarik jakitera iristea, bitxia, are txundigarri edo aztoragarria bada, hobe. Kasurik gehienetan idazleak, hots, literatoak, izaten dira gure kuriositatearen biktima nagusiak, edota inoiz edo beste antzeko estatusa duten bestelako egile batzuk, alegia, saiakera egileak (pentsalariak, zientzilariak...) normalki *intelektual* gisa sailkatu ohi ditugunak. Baina nora iritsiko ginatke gure kuriositatea horietako multzo zehatz batean pausatuko balitz, adibidez, filologoen baitan?

Aipagai dugun liburuak baldintza guztiak betetzen ditu Filologiaz bestelako ikuspegi bat izan nahi dutenen arreta bereganatzeko. Lehenengo eta behin, diziplina akademiko horretaz zeharka baino ez da ari, alegia, filologiaz baino filologoez dihardu, haien egunerokotasunaz, bizitzaz eta lanez. Bigarrenik, ingurune ezinago exotiko batean kokatzen da, XIX. mende bukaerako Cambridge-ko unibertsitatea eta Egipto eta Lurralde Santuetako monasterioak, mezkita eta sinagogak. Hirugarrenik, protagonistak emakumeak dira, baina ez ohiko rol pasibo-atraktiboan, aitzitik, guztiz modu aktibo eta adoretuan. Laugarrenik, gaiak ondokoak dira: espedizio arkeologikoak, eskuizkribu galduak, konspirazio akademikoak... aurkikundeak eta traizioak, denak filologikoak.

Zeren irakurle ausartari filologiarekiko zaletasuna aurreuposatu behar zaio liburu honi ekin baino lehen, baina hortik aurrera *Larrosaren izena*-ren eta *Indiana Jones*-en topiko eta ebokazioen artean etengabe kordokatzen den ekintza sorta jarraitu baten narrazioan murgilduko da. Sorpresaz sorpresa. Filologoen artean ere bai baitira lehiak, mahai gainekoak eta mahai azpikoak, ekitaldi akademiko arranditsuak eta teloiaren atzealdeko bitxikeriak, karrera akademiko distiratsuak eta horren oinarrian dauden konta ezinezko lanak, distira gutxikoak sarri eta ez oso eredugarriak batzuetan.

Protagonistak bi emakumezko eskoziar dira, Mrs. Lewis eta Mrs. Gibson, zentzu askotan Ingalaterra viktoriarra deskribatzen duten nobeletan aurki dezakegun pertsonaien zantzu guztiak dituztenak, besteak beste fede protestante

irmo eta militantea eta gizonezkoen munduan adore handiz murgiltzeko erabakimena, haatik bere nortasun oinarri-oinarrrian kontserbadore (are, puritano) hori lotsarik gabe gordez ezezik, aldarrikatuz. Zehaztasun garrantzitsu bat, hala ere: guri Ingalaterraren ispilu ezinago topikoa iruditzen zaizkigun dama bi horiek ez dira ingelesak, ez herritartasunez, ez hizkeraz, ez ohituraz, ezta erlijioz ere, eskoziarrak baitira, eta presbiterianoak, hots, Ingalaterrako elizaz landakoak izateaz gain, harekiko mesfidantza eta, esango nuke neuk, are mespretxuan ere hazitakoak. Emakumeak, eskoziarrak eta presbiterianoak. Ez dira debaldeko adjetiboak, guri ñabardura horiek urrunak eta axolagabeak iruditzen bazaizkigu ere.

Ez naiz beren bizitza zinez txundigarriaren detailetan hemen arituko. Pintzelada batzuk soilik. Izenek iradoki dezaketenaren kontra Agnes eta Margaret ahizpak dira, bikiak gainera, gero bakoitza bere senarraren deituraren bidez ezagutuko baditugu ere, lurralde anglofonoetan arrunta den bezala. Eskoziako klase ertaineko familia batean jaioak eta heziak, ama gabe hazi ziren, eurak jaiotzean hil baitzen; zirkunstantzia horrek eta beren aitaren presbiterianotasun irmoak eragin erabakigarria izan zuen beren heziketan, txiki-txikitatik oso bizimodu independientea eraman baitzuten eta, hortaz gain, aitak, bere elizaren tradizioan, ardura berezia erakutsi baitzuen alabei ikasketak emateko, indar berezia eginez hizkuntza ikasketan; badirudi gazte-gaztetatik ikasi zituztela frantsesa, alemana, gaztelania eta italiera. Hizkuntza biziak eta hilak ikasteko erraztasuna eta norbere buruaren ardura osoa izatearena izango dira beren geroako arrakastaren giltza nagusia. Bada, hortaz gain, beste gertakari bat guztiz garrantzitsua beren gaztaroan jazioa, haren aitak ustekabeko diru kopuru handi handi bat jarauntsi baitzuen, gerora urte gutxian handiagotu zuena. Hil zen aita, ahizpa bikiak artean hogeita hiru urte zituztela, guztiz bakarrik utzirik baina, hori bai, guztiz aberats eta heziketa humanistiko eder baten jabe. Ordu-rako bere baitan hartzen zituen goi klase ingelesak, dudarik gabe, lord edo antzeko baten seme banarekin ezkontzeko presionatuko zien, abilki, baina bestelakoa zen gure bikien asturua: horren ordeztu Egiptora abiatu ziren, Nilo ibarreko monumentuak ezagutzera. Eta bakarrik, gizonik gabe, soilik beste emakumezko baten laguntzaz. Horra bere abentura intelektualen abiapuntua.

Garai hartako Egipto, artean independentea, europar aberatsen exotismo egarriaren helmuga naturalenetako bat zen. Liburuaren dohain handienetako bat da orduko turista urrien ibilien deskribapen zehatza ematea, zehatza eta, horregatik hain zuzen ere, beldurgarria sarri: kolonialismoaren urrezko aroaren erdi-erdian gaude, hots, europarrek Orienteko altxor artistiko eta kulturalak sistematikoki eta lotsarik gabe lapurtu edo, bi txakur txikitan erosi ondoren, erbestertzen zuten sasoi. Ez da dudarik *Indiana Jones*-en pelikuletan deskribatzen den giroak oinarri guztiz erreala izan zuela, Hollywoodek gero nahierara moldatu bazuen ere; zine-pantaila batean ikusteak bere grazia izan badezake ere, liburu honetan zehaztasun osoz deskribatzen den giroa eta kasuak ezagutzeak ileak laztu eta gogoa zurtu besterik ez du egiten, adibidez, *Codex Sinaiticus* zorigaiztokoaren zoritxarra detaile osoz deskribatzen denean.

Zeren gure bikiek berehala erakutsi zuten eskuizkribu zaharrak bilatzeko jaiera, bereziki Bibliaren bertsio zaharrekin lotua. Horra gure ahizpak beren bizitzan zehar behin eta berriro Egiptora, Lurralde Santuetara eta Greziara itzuli izanaren arrazoi nagusia, zeina bilatu behar den Jaungoikoarenganako fede oso eta gartsu batek zientzia filologiko ez gutxiago oso eta ez gutxiago gartsu batek bat egiten duten puntu horretan. Izan ere, gure bi emakume hizkuntza zaleek beti sostengatuko dute Bibliaren eskuizkribu zaharren aurkikundeak lagundu besterik ez duela egiten fedearen argipena eta propagazioa, baldin eta errigore filologiko osoz ikertzen bada; egia bat eta bakarra izanik, antzinako testuen kritikak inoiz ez du Bibliaren egia zalantzan jarriko, aitzitik, hura argiztatu eta hobeto ulertzeko bidea baino ezin du eskaini, mendetan zehar ezjakintasunaren ondorioz pilatu zaizkion zikinkerietatik garbituz. Programa zientifiko erraz eta ederra, fedearekin guztiz bat datorrena.

Eskuizkribu zaharren bila egindako espedizioetan gure ahaizpek arrakasta nabarmena izan zuten. Lehena Sinaiko Santa Katalina monasterioan aurkitutako palimpsesto bat da, zeinean baitago Ebangelioez ezagutzen den bertsio zaharretako bat, siriakoz idatzia (hots, Siriako hizkuntza zaharrean), osoa eta VII. mendean datatua. Haren lehen edizioa Cambridgeko unibertsitateak argitaratua Agnesen eskutik (*The Four Gospels in the Old Syriac Version transcribed*

from the *Palimpsest on Mount Sinai*, 1894) zientzia bibliko eta filologikoen mugarri bat omen da. Ez zen izan bakarra. Izan ere, Agnesek eta Margaretak poliki-poliki ospea ezezik errekonozimendu akademiko zabala bildu zuten Europan, hainbat unibertsitatetako *doctor honoris causa* izendetuak izatera iritsi zena. Baina ez beren jatorrizko unibertsitatean, hots, Cambridgen, non bi oztopo handi izan zuten bidean: emakumeak izatea eta presbiterianoak izatea.

Eta puntu honetan iristen gara liburu honen bigarren *exotismoaren* narrazioa: Ingalaterrako filologoen arteko giro akademikoa eta Cambridgeko unibertsitatea. Kurioski, ziur aski psikologikoki prest gaude ikusteko XIX. mende bukaerako Egipton turista aberats eta diletanteak eta merkatari lotsagabe eta gorazaleak elkarrekin bilduta antzinako monumentuen inguruetan, txarlatan eta tratulari indigenekin mota guztietako tratu ez-gardenak egiten, eskuizkribu hau edo artelan hura eskualdatzeko. Baina ziur aski ez gaude berdin prest ikusteko Cambridgeko *gentlemenak* eta *ladyak* elkarri sastagaikatzen (metaforikoki), alegia, mota guztietako iruzurrak, itzulinguruak eta maniobrak presatzen nork bere karrera akademikoa gizentzeko eta loria zientifikoa bereganatzeko, lagun hurkoa zapuztuz. Hemen ere Umberto Ecoren lehen nobelaren erreferentzia oso egokia izan daiteke, nire ustez, Ingalaterrako unibertsitateen giroa deskribatzeko (garai horretan, jakina).

Ildo horretan nabarmendu behar da gure bikiek Egipton izandako arrakastaren giltza, ziur aski, haien jarrera berezian eta ohiz kanpokoan aurkitu behar dela. Hasiera-hasieratik saiatu ziren ikasten ez soilik grekera klasikoa (orduko ingeles ikasi guztiak bezala) baizik eta baita ere grekera garaikidea (intelektual ingeles gutxi egiten omen zuena); horrek ahalbidetu zien Egiptoko autoritate eklesiastikoekin eta monasteriotako monjeekin (grekoak gehien bat) adiskidantza harremanak egitea eta haien uste ona irabaztea. Hortaz gain, argi eta garbi erakutsi zuten monasteriotako ondarea zaintzeko eta errespetatzeko borondatea, adibidez, beren burua eskainiz Santa Katalinako bibliotekako katalogo zehatz bat egiteko eta diru funtsak biltzeko ondare bibliografiko hori zaintzeko. Egia da, dirudienez, zenbait kasutan amore eman ziotela *irregularki* eskaintzen zizkieten eskuizkribuak erosteko nahiri, baina beste kasu

batzuetan beraiek izan ziren lapurrak salatu zituztenak, eskuizkribu baliosak beren jabe legitimoiei itzuli araziz.

Tamalez, Egipton erabiltzen zuten jendetasuna eta ezkerreko eskua eskas izan zuten Cambridgen, non, harrigarriro guretzat, emakumezkoen estatusa oso zalantzarria izan zen XX. mendea ondo sartu arte; liburuan detaile txundigarriak ematen zaizkigu, adibidez, 1896an komunitate akademikoan egin zen *erreferendum* moduko batez, emakumeek azterketa ofizialetara aurkezteko eskubidea izan zezaten (!); ekimena porrot itzela izan zen, gizonezko gehienek, ikasleek zein irakasleek, ez baitzeuden prest emakumeen lehia pairatzeko; erabili omen ziren *argudioen* artean honek merezi du berariaz aipatzea: neska gazteak mutilak baino finagoak eta langileagoak izanik, eta etxe oneko unibertsitarien artean hain ohikoak eta maitatuak ziren ikasle-parrandak egiteko jaidurarik, ohiturarik edo modurik ez izanik, mutil gazteak beldur ziren lotsagarri geratuko ote ziren horrelako batzuekin batera azterketa bera egiteko kinka larrian suertatuz gero; erremedioa, emakumeei azterketak egiteko eskubidea ukatzea (hots, titulu ofiziala izateko eskubidea ukatzea), nahiz eta libre izan eskolak jasotzera joateko. Horrelakoa zen giroa (234-237. or.).

Baina ezin gara hemen galdu liburu honetan kontatzen zaizkigun mila eta bat ñabardura eta anekdotetan. Gorde dezadan neuretzat harrigarrienetako batzuk, Cambridgeko bibliotekari jaunarekin lotutakoak, zeina baitzen, bide batez esanda, bikietako baten (Agnes) senarra. Izan ere, filologoak hezur eta haragizkoak badira ere (liburu honetan ederki frogatzen den bezala) bibliotekariak ez zaizkio atzean geratzen, eta batzuetan ederki aurreratuko zaizkie.